

Despre pretinsa neutralitate națională sau etnică a corporațiilor transnaționale. O mini lectură a lui Ha – Joon Chang *Bad Samaritans*

Mihail UNGHEANU

The south-korean economist living and teaching in Cambridge exposes the false myth that lies in the core of the neoliberal economic dogma these days. One of this lies is the idea that capital and transnational corporation are ethnic neutral and that a free market economy will bring prosperity to all nations, if and only if these nations open their markets and give up all form of protectionism, state intervention and regulations, etc.. Another destructive myth that is presented as uncontested truth is that the rich and developed countries have succeeded in their endeavours thanks to such free-market economies, while the opposite is true: they have succeeded with help of protectionist and nationalistic policies, economical espionage, colonialism, etc., not with the help of free-market and free-trade policies. Capital and transnational corporations always have an ethnic component and are not ethnic neutral.

În lucrare *Bad Samaritans. The Myth of Free Trade and the Secret History of Capitalism*, profesorul sud coreean Ha-Joon Chang ne oferă o critică istorică și economică a ideologiei și practicilor (neo)liberale în economie și în politică, arătând că acestea falsifică realitatea, că falsifică istoria economică și a dezvoltării pentru a impune o anumită perspectivă și anumite politici unor țări. De aici și numele de *Bad Samaritans*. Dar sub masca pieței libere se ascund și alte intenții, iar adepții politicilor neoliberale, atunci când nu sunt niște ipocriți, constituie niște zeloși propagandiști sau activiști ai pieței. Trebuie trecut de falsa neutralitate, de falsa poșghiță care pretinde că transnaționalele sunt neutre din punct de vedere național, etnic sau politic, ca și de afirmațiile că nu mai există ideologie sau că piața liberă aduce prosperitate tuturor.

Astăzi este foarte la modă să ceri bani și finanțare de la FMI și să crezi că te poți dezvolta economic cu ajutorul investițiilor străine, pentru că, susține vulgata neoliberală, țările

în curs de dezvoltare au nevoie de bani din exterior pentru a-și realiza țelurile propuse. Ele sunt țări fără bani, care au nevoie, nu-i așa, de fonduri adiționale, fonduri care nu pot veni decât din afara țării. Ele trebuie să îți pună la punct piețe de capital sau dacă au, să le deschidă și să le liberalizeze pentru a permite capitalului străin să intre nestingherit. Acest lucru, argumentează ortodoxia neoliberală, nu duce doar la depășirea deficitului de bani, ci chiar la îmbunătățirea eficienței economice, deoarece ar permite ca să fie alimentate cu capital proiecte ce ar produce cele mai înalte venituri la scală globală. Fluxul transfrontalier al capitalului ar mai aduce îmbunătățiri pe alt plan, care ține de practicile guvernamentale și ale guvernării sau guvernantei – termen care denotă transformarea actului de a governa într-un simplu act de administrare de lucruri - anume ar aduce cele mai bune practici în acest domeniu, odată cu influxul de capital străin și de investiții directe ar veni și stabilitate, o bază pentru productivitate, creșterea numărului de locuri de muncă, competiție efectivă, transfer de tehnologie, producție rațională și *knowhow* managerial. Investițiile străine ar fi retrase pur și simplu, dacă guvernul și companiile nu ar fi bine administrate. Din nefericire împrumuturile și chiar investițiile directe, mai ales capitalul speculativ sunt foarte volatile și în caz de criză se evaporă, lăsând țara gazdă cu ochii-în-soare, adică în momentele cel mai inoportune, când este nevoie de ele (Chang, 2008:66). Dacă perspectivele economice din țara x sunt considerate bune, atunci foarte sau prea mult capital străin este investit de-a valma, creându-se automat niște bule financiare, legate de active și care, atunci când se prăbușesc, duc la retragerea concomitentă a investițiilor străine. Acest lucru s-a petrecut deja în 1997 în Asia, dar în momentul în care acest lucru se petrece într-o țară în curs de dezvoltare, aceasta va fi foarte afectată, deoarece piețele financiare ale țărilor respective sunt foarte reduse în comparație cu sumele de bani ce se învârt sau cu piețele financiare din țările bogate. Aceste crize sunt ciclice și s-au înmulțit în țările în curs de dezvoltare din momentul în care ele au început să aplice politicile neoliberale impuse de instituțiile internaționale (Chang, 2008:87). Faptul că deschiderea piețelor de capital și intrarea liberă a fluxurilor de capital poate fi dăunătoare pentru țările în curs de dezvoltare a fost recunoscută cu jumătate de gură, chiar și de către FMI. De exemplu, o investiție directă făcută de către o corporație transnațională poate duce la achiziționarea unei companii locale, fără însă a aduce tehnologii sau *knowhow* nou, folosindu-le de tehnologia, de dotările acestei companii achiziționate, acaparându-le, ducând astfel la falimentarea companiei locale, distrugându-i capacitățile productive, așa cum compania aviatică spaniolă Iberia a făcut cu companii similare sud-americane, pe care le-a achiziționat. În ciuda presupunerii că investițiile străine directe, poreclite Maica Tereza a capitalismului sunt cele mai benefice pentru o țară în curs de dezvoltare, acest lucru e greu de dovedit

inclusiv de către cei mai interesați să susțină acest lucru. E vorba de „*spill-over effects*” care sunt cele mai importante beneficii din urma investițiilor străine directe (FDI), ale deschiderii unor filiale ale unor companii transnaționale și ajută la dezvoltarea pe termen lung a capacităților productive ale țării-gazdă. Cu toate acestea, aceste „*spill-over effects*” nu se întâmplă prea adesea și dacă da, nu au intensitatea suficientă pentru a produce o îmbunătățire reală în țara-țintă. De aceea, țările în curs de dezvoltare sau țările care au devenit bogate, precum Japonia, Coreea sau Taiwanul, au impus anumite exigențe legate de transferul de tehnologie, de aprovizionare pe plan local, etc. Toyota produce Lexus și este un lider mondial tocmai pentru că investițiile străine directe nu au fost permise în domeniile cheie din Japonia (Chang, 2008:59), iar acolo unde au fost permise a existat un plafon de 49% impus proprietarilor străini, ca și obligativitatea de a transfera tehnologie modernă, nu rebuturi și de a se aproviziona cel puțin parțial de la producătorii locali. „Thus practically all of today s rich countries used nationalistic policies (*e.g., tariffs, subsidies, restriction on foreign trade*) to promote their infant industries, through the exact mix of polices used, as well as their timing and duration, differend across countries” (Chang, 2008: 60).

Momentul disimulării, al falsei neutralități a companiilor transnaționale iese în evidență în momentul în care se compară concepția sus menționată, ce insistă că singura cale de dezvoltare pentru țările ce aspiră la acest lucru constă în investițiile externe de tot felul, cu practica reală a dezvoltării și eradicării subdezvoltării, care nu cadrează cu modelul neoliberal, al pieței libere și al lipsei de restricții impuse capitalului străin. Nici Singapore, nici Irlanda care s-au bazat pe investiții și capital străin nu s-au conformat modelului neoliberal, Singapore având o abordare foarte selectivă a investițiilor străine. tocmai suplimentul de banii, care trebuie să vină din străinătate, pentru că ele ar fi prea sărace pentru a putea face investiții din banii proprii. Pentru ca aceste tipuri de acțiuni economice, ca investițiile directe să dea rezultate, trebuie ca acestea să fie reglate de către guvern. „*Economic theory, history and contemporary experiences all tell us that, in order truly to benefit from direct foreign investment, the government needs to regulate it well.*” (Chang, 2008:96) De exemplu, un efect de obicei ignorat al investițiilor directe sub forma implantării unei companii transnaționale într-o țară constă în faptul distrugerii competiției locale, a firmelor care ar putea crește și s-ar putea dezvolta cu succes, dar fără a fi expuse prematur la competiția cu firme internaționale, ori poate împiedica apariția unor firme locale de succes și competente, așadar sufocă dezvoltarea pe termen lung în favoarea unor beneficii pe termen scurt și a firmei respective. A restricționa investițiile străine directe, fluxul de capital nu sunt crime împotriva umanității, ci sunt mijloace prin care o țară în curs de dezvoltare își sporește

șansele de a progresa tehnic și economic, putând dobândi avantaje pe termen lung și nu doar beneficii de scurtă durată.

Ceea ce trebuie examinat nu sunt declarațiile, doctrinele frumoase și pline de bune intenții, care promet lapte și miere, ci lucruri mai subtile: de exemplu, trebuie văzut unde își mențin sau deplasează aceste corporații facilitățile, cele mai importante, unde își desfășoară cercetările cel mai importante, care sunt filialele ce nu sunt mutate în locuri cu forță de muncă ieftină etc. Trebuie ținut cont și de faptul că, așa cum sublinia profesorul Chang, dezvoltarea economică constă în a dobândi, stăpâni și încorpora în propria economie tehnologii noi, dezvoltate de către alții fie prin import, fie prin „spill-over effects”, nerespectarea drepturilor de autor sau spionaj, atragerea de muncitori sau persoane care cunosc o anumită tehnologie (Chang, 2008:81). Importul de muncitori calificați - utilizați ca sursă de informații și de progres tehnic, lucru nu foarte diferit de studenții trimiși să studieze în universități occidentale sau să lucreze în instituții foarte sensibile și apoi rechemați acasă, fiind practicat pe scară largă în secolele XVII, XVIII, de abia în anul 1825 abolindu-se în Marea Britanie legea care interzicea emigrarea muncitorilor calificați. Acest lucru s-a petrecut datorită faptului că știința, dezvoltându-se și dezvoltându-se și limbajele matematice și științifice, o idee putea fi trecută mai ușor pe hârtie și ca atare mai ușor și de subtilizat. O astfel de realitate nu denotă neutralitate! Corporațiile transnaționale nu vor permite, de exemplu, ca filialele lor din anumite țări, mai ales din cele în curs de dezvoltare să aibă acces și să folosească tehnologii foarte înalte sau de ultimă oră. Aceste corporații transnaționale se pot enclaviza, importând toate materialele și resursele de care au nevoie, iar băștinașii care lucrează în cadrul lor nu vor învăța nici măcar tehnici noi de lucru și nu vor dobândi nici o nouă abilitate (Chang, 2008:91). Astfel, o filială a unei corporații transnaționale, dintr-o anumită țară, nu va atinge un grad suficient de sofisticat de dezvoltare, întrucât îi va fi impus un plafon de dezvoltare și de folosire a tehnologiilor înalte de către centrala sa. Așadar, guvernul trebuie să intervină pentru a reglementa puternic și fondurile directe de investiții și activitatea corporațiilor transnaționale, lucru care a devenit foarte greu sau practic imposibil astăzi, deoarece forurile mondiale se străduiesc să elimine orice restricție impusă investitorilor străini sau circulației capitalului străin, a investițiilor directe. Falsa neutralitate și obiectivitate a capitalului care circulă și a corporațiilor transnaționale reiese și din faptul că multe țări în curs de dezvoltare sunt silite să adere la anumite tratate, cum sunt cele bilaterale referitoare la comerțul liber și care încearcă să scoată în afara legii orice fel de tentativă de regularizare a pieței și a influxului de capital străin, lucru care contrazice, în fond, ideea că suntem într-o lume fără granițe și că firmele sunt așa de mobile, că se pot muta dintr-un loc în altul fără nici o

problemă (Chang, 2008/98) „*The very fact that the rich countries want to impose these restrictions on the developing countries by means of international agreements reveals that regulation of FDI is not yet futile after all, contrary to all that Bad Samaritans say.*” În acest context intră și legile privitoare la drepturile de autor sau la patentarea invențiilor, care împiedică ca țările în curs de dezvoltare să aibă acces la tehnologie și care au efecte negative asupra posibilității efectuării unei educații eficiente în țările lumii a treia sau a lumii în curs de dezvoltare. Peste nouăzeci la sută din deținătorii patentelor sunt țările bogate și dezvoltate, întărirea drepturilor de autor și ale patentelor scumpind foarte tare achiziționarea legală de noi cunoștințe și tehnologii (Chang, 2008: 141). Aceste drepturi de autor și patente sunt „*rent-extracting device*”, un instrument de a opri și de a frâna dezvoltarea țărilor rămase în urma progresului tehnologic.

De asemenea, cei mai importanți funcționari ai unei companii transnaționale, cei cu funcție de decizie, cu câteva excepții, sunt de aceeași naționalitate cu locul de proveniență originară a firmei, iar o fuziune precum cea dintre Chrysler și Benz, care era descrisă ca un mariaj între parteneri egali, a dus în ultimă instanță la faptul că, în comisia de conducere, numărul germanilor l-a întrecut pe cel al americanilor. Chiar și când o firmă americană este preluată de una străină, ea sfârșește prin a fi condusă de străini (Chang, 2008:98). Ca atare, este foarte important cine deține firma și este extrem de naiv să crezi că ceea ce se numește capital și-a pierdut complet coloratura națională și, prin urmare, și etnică: „*It would be very naive, especially on the part of developing countries to design economic policies on the assumption that capital does not have national roots anymore.*” (Chang, 2008:98)

Un alt mit care trebuie îndepărtat este cel că prezența reglementărilor și a regularizării spațiului economic și al investițiilor străine alungă investitorii străini sau că marile companii transnaționale evită acele locuri unde există aceste reglementări. Dacă așa ar fi cazul, China nu ar avea parte și nu s-ar fi bucurat de multe investiții străine. Mărimea pieței, infrastructura sunt motive mai întemeiate pentru a atrage investițiile străine și nu nivelul scăzut al controlului pieței și fluxului de capital străin de către guvern. Infrastructură bună, forța de muncă bine pregătită sunt mai atrăgătoare pentru investiții, iar, în fapt, investițiile străine ca și companiile transnaționale sunt atrase de creșterea economică și nu o cauzează. Pentru ca o companie transnațională să investească într-o țară trebuie să existe creștere economică acolo, nu să se aștepte ca sperata creștere economică să fie cauzată de către respectiva companie transnațională. Concepția conform căreia deschiderea și liberalizarea pieței, precum și ridicarea restricțiilor impuse asupra investițiilor străine va produce creștere economică este o

eroare foarte mare, iar regularizarea investițiilor și fluxului de capital străin aduc beneficiu de lungă durată și investitorilor străini, nu numai economiei locale.

Dar, esențial este că țările dezvoltate, după ce au urmat un anumit parcurs care le-a permis să atingă nivelul de astăzi, interzic țărilor în curs de dezvoltare să practice aceleași politici, pe care țările bogate și avansate le-au practicat pe scară largă.

„*Kicking away the ladder*” - aruncând scara – este expresia pe care profesorul Chang o folosește pentru a descrie situația și titlul unei alte cărți a domniei sale. Naționalismul și rasismul țărilor dezvoltate se ascund sub această politică a comerțului liber și a doctrinei neoliberale, care, atunci când e crezută cu adevărat, duce la neînțelegerea realității și la aplicarea de măsuri dogmatice și false, cu rezultate dezastruoase. Coreea de Sud nu s-a dezvoltat practicând comerțul liber și aderând la doctrina pieței libere, a fundamentalismului pieței, ci din contră, a dus o politică protecționistă, promovând propria industrie. Altfel ar fi rămas o țară exportatoare de material brut, de produse cu costuri joase, de păr pentru peruci, pește etc.; așadar un mixaj corect între protecționism și comerț liber a fost cheia succesului dezvoltării Coreei de Sud, iar ariile de protecționism s-au schimbat în funcție de dezvoltarea unei industrii mai vechi și nașterea unora noi. Dar și Coreea de Sud s-a adăugat țărilor bogate care impun politici neoliberale țărilor în curs de dezvoltare, încercând să elimine astfel competiția prin eliminarea politicilor naționaliste în alte țări, politici care au dus țărilor bogate acolo unde sunt ele acum. Astăzi Coreea de Sud, prin faptul că pledează în favoarea comerțului liber, a reducerii tarifelor, pledează împotriva a ceea ce făcut-o să se dezvolte, practic negându-și și falsificându-și trecutul economic. Această atitudine ilustrează perfect negarea de sine, structura schizofrenică a țărilor - și a organizațiilor, persoanelor cu putere decizională - ce pot fi subsumate categoriei numite de către Chang *Bad Samaritans*, care, atunci când nu aplică din interes politici greșite și dăunătoare ce vizează eliminarea concurenței, le aplică din convingere, fiind victima propriei falsificări a istoriei, a unei amnezii istorice. În domeniul politicilor de dezvoltare este ignorată deliberat experiența trecutului, nimeni parcă nevrând să învețe din ea, fiind acceptat ca o realitate incontestabilă comodul basm (neo)liberal. Dacă reprezentanții țărilor în curs de dezvoltare protestează sau contraargumentează împotriva politicilor agreeate și impuse de către preoții neoliberalismului, ei devin ținta injuriilor și considerați slab dotați intelectual sau ca reprezentând interesele unor lider corupți ce nu servesc poporul, democrația etc. Teoriile economice (neo)liberale sunt nu numai în contradicție cu istoria reală a dezvoltării economice a lumii, dar ele reprezintă și un mijloc foarte puternic de a subjuga conștiințe și a crea unelte supuse în țările în curs de dezvoltare, ele fiind un mijloc de a apăra un naționalism economic gelos și nesigur pe sine. un

soi de neocolonialism și de implementare a ideilor occidentale în alte țări, pretinzând că este singura sursă de dezvoltare economică posibilă. Este și un instrument de creare a unei conștiințe false, așa cum arată profesorul Chang. Indiferent de intențiile aflate în spatele recomandării acestor politici, fie din convingere și bună credință, fie din calcul egoist, rezultatele sunt al fel: distructive pentru acele țări unde sunt aplicate.

Ha-Joon Chang: *Bad Samaritans. The Myth of Free Trade and The Secret History of Capitalism*, Bloomberry Press, New York 2008.

UN DOMENIU „RELATIV”: STUDIILE DE SECURITATE.

- IDENTITATE ȘI SECURITATE DUPĂ 1990 -

Diana DIDĂ

Colosul comunist a căzut din alte motive decât cele militare. Căutarea acestor motive a dus, în cele din urmă, la redefinirea și reconceptualizarea securității, care nu a mai fost înțeleasă în termeni strict militari. Așa s-a născut domeniul studiilor de securitate, care i-a avut printre cei mai importanți promotori pe membrii Școlii de la Copenhaga. Conceptele fundamentale ale Școlii cum ar fi securitizarea, securitatea societală sau identitatea s-au impus în discursul public, dar accentul rămâne, în cadrul acestei orientări, tot pe stat. Termenul de securitate pare însă să se lărgească tot mai mult, ajungându-se la așa numitele concepții alternative asupra securității, în care ultimul referențial este cel al omului, al ființei umane văzută ca valoarea absolută pentru acest domeniu.

Cuvinte cheie: studii de securitate, constructivism, securitizare, securitate societală, securitate umană, identitate

Destrămarea Uniunii Sovietice a demonstrat că securitatea nu poate fi privită doar din perspectivă militară. Colosul comunist nu fusese ruinat prin mijloace militare; dimpotrivă, la acest capitol el stătea extrem de bine. Cauza trebuia deci găsită în o cu totul altă parte. Acest fapt a generat în practică **o redefinire, o reconceptualizare** a securității. *Reconceptualizarea* presupune, în cele din urmă, un efort și un demers intelectual. Ea revine așadar savanților și mediului academic, și nu militarilor și geostrategilor.

În cele arătate mai jos vom încerca să surprindem câteva dintre evoluțiile teoretice ale conceptului de securitate, așa cum s-au conturat ele după anul 1990. Va interesa în primul rând *devenirea* conceptului de securitate, procesul de transformare și de lărgire a sa. Precizarea este necesară și se impune de la bun început din dorința de a se evita eventualele

critici punctuale. Mai mult, ea constituie o precauție care vine aproape de la sine, dacă ne gândim la caracterul complex și esențialmente contestat¹ pe conceptul de *securitate* îl are.

1. De la determinism la constructivism. O teorie relativ(ist)ă

Lumea, așa cum fusese ea în perioada Cortinei de Fier, se bucurase de o oarecare stabilitate la nivel internațional. Conflictele erau fie de dimensiuni reduse, fie purtate prin colțuri „neimportante” ale lumii. În acest timp însă Occidentul (în sens larg) era, cel puțin prin comparație, liniștit. De aceea, analizele celor preocupați de relațiile internaționale erau pline de rețete și predicții. Aceste predicții s-au dovedit însă iluzorii, destrămarea Uniunii Sovietice generând un imens șoc. Pretenția realiștilor, de pildă, că ar descrie „lumea așa cum este ea – esențialmente neschimbată și istoric circulară”² s-a dovedit nefondată. *Nimic nu fusese deci ceea ce părea a fi.*

Era nevoie de o nouă teorie, de o nouă modalitate de descriere a realității, care să nu mai repete erorile teoriilor trecute. Geodeterminismul geopolitic se dovedise extrem de păgubos. Aproape la fel se întâmplase și în cazul teoriilor relațiilor internaționale postbelice, care și-au demonstrat opacitatea prin neputința de a previziona colapsul comunismului. De aceea, se impunea o nouă viziune asupra lumii și o nouă teorie mai „îngăduitoare”, mai „relativă”. **Constructivismul**, ca „meta-teorie”³, a părut că satisface această nevoie.

Constructivismul este semnificativ pentru discuția de față și pentru că reprezintă teoria dominantă a noilor perspective asupra securității. Sau, în fine, a celor mai importante perspective, căci există în continuare și tradiționaliști care nu au îmbrățișat cu atâta ușurință relativitatea acestei teorii.

Constructivismul, arată Guzzini, se inspiră din trei tipuri de perspective: cele interpretative, cele sociologice și cele lingvistice. Astfel, o acțiune nu poate fi redusă la o simplă schemă de genul stimul-reacție. Ea este rezultatul interpretării (căci motive diferite pot conduce la realizarea aceluiași tip de acțiuni), presupune un sistem de coduri și semnificații împărtășit de mai mulți (grupuri), trebuie raportată la contextul social, necesită un limbaj

¹Sandra Dungaciu - *Social Sciences and the Definition of Security*, în *Geopolitica. Revistă de Sociologie Comparată, Geopolitică și Geoistorie*, Centrul de Geopolitică și Antropologie Vizuală, Universitatea din București, p.11

²Stefano Guzzini – *Constructivism and the Role of Institutions in International Relations*, www.diis.dk

³Idem

comun etc. Discuția este lungă și complicată; de aceea, ea devine ne semnificativă în contextul de față. Mai util este, cu siguranță, rezumatul pe care Guzzini însuși îl face aspectelor teoretice de mai sus: „Constructivismul este o meta-teorie caracterizată ca fiind:

- (1) în mod particular sensibilă la distincția dintre nivelul acțiunii (propriu-zis), nivelul observației și relația dintre acestea două (de obicei teoretizată în termeni de putere);
- (2) având o poziție epistemologică ce accentuează construcția socială a semnificației (meaning) și de aici a cunoașterii;
- (3) având o poziție ontologică ce accentuează construcția socială a realității”⁴.

O astfel de viziune îl face pe Guzzini să considere, de pildă, că *Realpolitik-ul* devine o realitate politică nu ca urmare a unor legi de fier, ci datorită faptului că actorii internaționali au fost convinși de realitatea unui asemenea fapt, sau că Uniunea Sovietică a avut în momentul colapsului său o problemă de identitate (sau de voință), dorind ea însăși să devină un membru acceptat al societății internaționale. (La chestiunea identității vom mai reveni însă).

Unul dintre personajele din Alice în Țara Minunilor, Humpty Dumpty, se pare că spune la un moment dat⁵: „„Când folosesc un cuvânt, el înseamnă ceea ce aleg eu să însemne – nici mai mult, nici mai puțin”. „Întrebarea este”, zice Alice, „dacă poți face cuvintele să însemne atât de multe lucruri”. „Întrebarea este”, zice Humpty Dumpty, „*cine este stăpânul – asta e tot*””. Inspirat de acest citat, Mollen îi numește pe constructiviști „acești Humpty Dumpty ai științelor politice și ai relațiilor internaționale”⁶. Chiar dacă este amuzantă, această metaforă este foarte relevantă; ea nu trebuie nicidecum luată într-un sens peiorativ, cu atât mai mult cu cât constructivismul a prins extraordinar de bine în rândul celor preocupați de problema securității. Pentru aceștia, evident, și conceptul de securitate este unul construit. De aici putem trece fără probleme la discuția mai punctuală referitoare la studiile de securitate așa cum au fost ele teoretizate în Școala de la Copenhaga.

2. Școala de la Copenhaga. Securizarea și redefinirea identitară

Caracteristica principală a acestei școli constă în faptul că ea va opera cu un concept de securitate considerat *social construit* (și *construibil*). Înainte de a continua însă discuția se

⁴ idem, p.4-5

⁵ Metafora următoare este preluată de la Bjorn Mollen – *National, Societal and Human Security – A General Discussion with a Case Study from the Balkans*, www.diis.dk.

⁶ idem

impune o nouă precizare: vom aminti numai pe scurt câteva dintre aspectele teoretice ale respectivei școli întrucât ea este destul de bine cunoscută în România, făcând obiectul multor analize și discuții aplicate⁷.

Școala de la Copenhaga este în general asociată cu *Copenhagen Peace Research Institute*, înființat în 1985. Institutul a avut o contribuție importantă în dezvoltarea studiilor despre pace și securitate în zona peninsulei scandinave. Activitatea sa și a altor institute cu preocupări similare din zona geografică sus amintită a făcut să se vorbească despre existența unui tip special de studii despre pace: cel scandinav. „Scandinavian Peace Research” a devenit un brand care își are „fani”, dar și contestatarii săi. **Bjorn Mollen**, de pildă, contestă existența unui astfel de „brand”. El arată, la un moment dat, faptul că este foarte greu de identificat un pattern organizațional nordic (cu înțelesul de Nordul Europei) și că institutele din această arie geografică sunt foarte diverse atât ca metodologie cât și ca domenii de interes și cercetare⁸. Tocmai de aceea, Mollen identifică câteva dintre temele care au preocupat aceste institute după 1990, specificând în mod expres că nu portretizează prin aceasta un „*Nordic peace research*”.

În primul rând, el constată apetența acestor institute de a folosi *studii și metode cantitative*, ca urmare probabilă a moștenirii lui **Johan Galtung**, primul întemeietor al unui institut de *peace research* în zonă⁹. În al doilea rând, Mollen arată că există o permanentă dispută între cei care îmbrățișează în continuare perspectivele „obiective” tradiționale (ghilimelele îi aparțin) și cei care au renunțat la acestea în favoarea teoriilor constructiviste și/sau post-structuraliste de factură postmodernă¹⁰ *provenite în special din sociologie și științele politice*. O a treia caracteristică identificată este legată de faptul că institutele nu se pot pune de acord dacă cercetările sunt *pentru (for) pace*, sau *despre (about) pace*¹¹; prima perspectivă are, evident, un caracter militant și deci politic, caracter la care multe dintre aceste institute sunt gata să renunțe¹². În fine, relațiile acestor institute cu statul sunt diverse, mergând de la interacțiuni permanente cu ministerele până la lipsa totală a contactelor de

⁷ A se vedea de pildă Tim Bird și Stuart Croft – *Școala de la Copenhaga și Securitatea Europeană*, în *Studii de Securitate*, Cavallioti, București, 2005, sau Sandra Dungaciu – *Social Sciences and the Definition of Security*, în *Geopolitica. Revistă de Sociologie Comparată, Geopolitică și Geoistorie*.

⁸ Bjorn Mollen – *Topical Issues in Nordic Peace Research*, 2001, www.djis.dk (la pagina fostului institut COPRI)

⁹ Idem

¹⁰ Ibidem

¹¹ Chiar la începutul materialului amintit Mollen arată că însuși conceptul de *peace research* ridică probleme din cauza faptului că nu este niciodată clar dacă cercetările care se întreprind sunt *pentru* sau *despre pace*. Mai mult, caracterul conceptului de pace este, ca și cel al securității, unul înalt contestabil și, prin urmare, foarte greu de definit.

¹² Ibid.

acest fel¹³. Chiar și Școala de la Copenhaga însăși, considerată în mod singular, are o structură „polimorfă, (incluzând) cercetători proveniți din neorealism, precum Buzan, sau post-structuraliști precum Waever”¹⁴. Cu toate acestea ei au reușit să se coordoneze destul de bine. Așa cum afirma **Steve Smith**, „lucrările lui Waever asupra securitizării și interesul lui Buzan în structurile sistemice sunt compatibile, „de vreme ce fiecare este de acord că, în sistemul internațional contemporan, securitizarea se produce, de cele mai multe ori, într-o manieră realistă”¹⁵.

Revenind la ideea cu care am inițiat acest capitol, securitatea este văzută ca un „*act of speech*” (act de vorbire) complex¹⁶, adică „de explorare a implicațiilor problemelor legate de securizare și desecurizare”¹⁷. La rândul ei, această securitizare semnifică „circumstanțele unde este utilizată o retorică de tipul unei „amenințări existențiale” cu scopul de a dobândi dreptul de a folosi măsuri excepționale”¹⁸.

Securitizarea are avantajul de a evita o serie de probleme nedorite, de natură politică, pe care le implică unele dintre chestiunile legate de securitate (văzută în sens tradițional): evită abuzul „tabuizării” chestiunilor de securitate pentru a se preveni discutarea acestora, pentru a fi transformate în „cauze comune” față de care se cere loialitate absolută; și împiedică anumite categorii sociale, cum sunt militarii de pildă, să aibă acces la o serie de resurse nejustificate, sau, la modul general spus, descoperă interesele și jocurile de putere implicate în discursul legat de securitate¹⁹.

Această securitizare ridică însă și probleme. Fiind vorba, în cele din urmă, despre un act discursiv, cei care au posibilitatea de a se exprima și a se face auziți pot abuza de calitatea lor de lideri politici, de pildă, și pot aduce în centrul preocupărilor legate de securitate o serie de probleme care nu ar merita de fapt să fie securizate. Este cazul, arată Mollen, unor lideri de genul lui Slobodan Miloșevici sau Franjo Tuđman care, nefiind împiedicați de factori obiectivi (securitizarea ținând în principal de factori subiectivi) au pledat cartea naționalismului pentru a manipula. Analistului nu-i rămâne decât să înregistreze ceea ce este

¹³ Ibid.

¹⁴ Dan Dungaciu, op.cit., p.277

¹⁵ Tim Bird și Stuart Croft, op.cit., p 22

¹⁶ Ole Waever, apud Bjorn Mollen – *National, Societal and Human Security – A General Discussion with a Study from the Balkans*, 2000.

¹⁷ Ole Waever, apud Bjorn Mollen, op.cit.

¹⁸ Sandra Dungaciu, op.cit., p.13

¹⁹ Bjorn Moolen, op.cit.

securitizat, dat fiind că „totul se schimbă”²⁰. De unde și critica pe care **Bill McSweeny** i-o aduce Școlii de la Copenhaga, și anume aceea de „nihilism moral”²¹.

O altă critică pe care același McSweeny i-o aduce Școlii de la Copenhaga este că securitatea este încă *centrată pe stat*. Statul este atât principalul agent securitizator, cât și principalul beneficiar al securitizării²². Într-adevăr, statul rămâne încă cel mai important obiect al securității. El nu mai este însă văzut doar în termenii integralității teritoriale și ai suveranității în discursul legat de securitate, ci este împărțit în mai multe dimensiuni. Din acest motiv se vorbește despre securitatea militară, securitatea politică, securitatea economică, securitatea socială și securitatea de mediu²³.

Buzan mai arată că obiectul de referință al securității poate fi constituit, pe lângă stat, de indivizi, pe de-o parte, și de nivelul suprastatal, pe de altă parte. Legat de acest ultim nivel avem așa numitele *complexele de securitate* care reprezintă regiuni politico-militare formate din părți care se definesc, sub aspectul securității, unele prin altele (România și Ungaria, de pildă, formează un astfel de complex de securitate).

În fine, discuția trebuie centrată asupra conceptului de *securitate societală*, care reprezintă, probabil, cheia înțelegerii Școlii de la Copenhaga. În acest sens, se consideră că *identitățile* nu sunt nici permanente nici foarte obiective, ci sunt construite. Sau, cel puțin, așa consideră reprezentanții Școlii de la Copenhaga. Identitățile se formează în jurul unor „credințe împărtășite care definesc rolurile sociale și care devin parte a autodefinirii agenților”²⁴. Structura socială, arată Guzzini, „afectează prin intermediul credințelor împărtășite însăși definiția identității, de aici interesele și eventual comportamentul” (aici Guzzini având o polemică atât cu neorealiștii cât și cu neoinstituționaliștii, ultimii considerând, de pildă, că structura poate influența credințele și, de aici, comportamentul). Structura este ea însăși o construcție, o practică socială și se bazează pe o serie de înțelesuri și pe un tip de cunoaștere împărtășite²⁵ de membrii unei colectivități.

Se poate înțelege cu ușurință că eventualele schimbări ce au loc în sistemul credințelor împărtășite de o colectivitate afectează (sau poate afecta) însăși identitatea colectivității respective (ceea ce, de la un punct încolo, poate să ridice probleme legate de însăși

²⁰ Idem

²¹ Mc Sweeny, apud Bjorn Mollen, op.cit.

²² Critica este amintită atât de Bjorn Mollen cât și de Sandra Dungaciu – *Securitate politică și securitate societală, în Studii de Securitate*, p.146

²³ Barry Buzan – *Popoarele, statele și teama*, ed. Cartier, 2000, p.31

²⁴ Stephano Guzzini, op.cit., p.9

²⁵ Ibidem

supraviețuirea respectivei comunități). De aceea, aceste valori, *prezervarea* lor reprezintă o componentă importantă a securității, pe dimensiunea sa societală. Așadar, securitatea societală „privește capacitatea unei societăți de a-și menține caracterul esențial în condiții schimbate și sub amenințări posibile sau reale. Mai exact, se referă la persistența, în condiții care să permită evoluția, a modelelor tradiționale de limbă, cultură, asociere, cât și a identității și obiceiurilor religioase sau naționale”²⁶.

3. *Concepții alternative asupra securității. Lărgirea cadrului de analiză identitară*

Problema securității este una extrem de complexă; faptul ține de domeniul evidenței. De aceea, ea a fost înțeleasă și operaționalizată în moduri foarte diverse. Viziunea Școlii de la Copenhaga nu reprezintă decât una dintre multiplele perspective sub care poate fi privită chestiunea securității. Datorită faptului că acordă încă importanță statului și colectivităților, ea poate fi catalogată drept o perspectivă moderată și rezonabilă. Ea este inovatoare, păstrând totuși cadrul de referință în limite destul de apropiate de curentele tradiționale centrate (exclusiv) pe stat. Există însă școli sau curente largesc atât de mult cadrul de referință al securității încât pot fi incluse foarte ușor numite drept radicale sau ultraradical.

Pentru a fi mai expliciti, putem utiliza schema lui Mollen, în care criteriul de categorizare este reprezentat de *măsura în care este lărgit cadrul conceptului de securitate*²⁷:

Gradul de lărgire	Nivel	Focalizare pe	Securitatea a ce Value at risk	Sursele amenințării
<i>Niciunul</i>	Securitate națională	Statul	Suveranitate Integritate teritorială	Alte state (actori substatali)
<i>Incremental</i>	Securitate Societală	Națiuni Grupuri sociale	Unitate națională Identitate	(State) Națiuni Migrații Culturi străine
<i>Radical</i>	Securitate Umană	Indivizi Omenire	Supraviețuirea Calitatea vieții	statul Globalizare Natură

²⁶ Weaver, apud Sandra Dungaciu, op.cit

²⁷ Tabelul este reprodus din Bjorg Mollen - *National, Societal and Human Security*, 2000

<i>Ultra-radical</i>	Securitatea mediului	Ecosistem	Sustenabilitate	omenirea
----------------------	-------------------------	-----------	-----------------	----------

Pentru primul nivel, cel care acordă exclusivitate statului ca obiect de referință, am avut în curentul *realist* care a dominat relațiile internaționale înainte de 1990. Pentru cel de-al doilea nivel avem, în mod evident, Școala de la Copenhaga, în care identitățile de tot felul devin, pe lângă stat, obiecte de referință. Interesant este însă și cel de-al treilea nivel, cel radical în care se vorbește despre *securitatea umană*. Această abordare a securității, care este relativ nouă și din ce în ce mai puternic afirmată, pune accentul aproape exclusiv pe *ființa umană*, pe protecția și pe bunăstarea ei. Ființa umană este deci văzută ca valoarea absolută a securității. Statul, ca obiect de referință, nu contează. El are relevanță doar în măsura în care poate asigura siguranța cetățenilor săi; un stat minimal deci, care trebuie să se preocupe doar de binele și de fericirea ființelor umane care îl populează. Așa cum arată Mollen, „această fericire este, desigur, compatibilă, dar rareori presupune suveranitatea unui stat sau pentru care contează coeziunea unui grup social”²⁸. Se înțelege că această abordare aproape hedonistă respinge ideea de interes de stat; aceasta întrucât statul, în măsura în care își urmărește propriile scopuri, poate deveni el însuși o amenințare puternică pentru cetățenii săi.

Problema este relevantă, arată Mollen, în special pentru statele din lumea a treia, în care „societatea și granițele sunt departe de a fi clar stabilite, printre altele și ca urmare a moștenirii coloniale, și unde capacitatea administrativă a statului este inadecvată (...), adică un cvasistat”²⁹. Minirăzboaiele, starea aproape hobbesiană (*bellum omnium contra omnes*) caracterizează, arată Mollen, statele acestea. Multe dintre statele africane pot fi incluse în această categorie.

Aici, pentru a-și apăra propriile vieți, oamenii recurg la „*privatizarea securității*”³⁰, la trecerea ei în mâinile unor particulari care iau de la stat monopolul violenței legitime.

Pe lângă statul egoist și statul foarte slab, ca principale amenințări la adresa securității umane (*human security*), există, arată Mollen în continuare, un tip de violență structurală ce pune, de asemenea, viața oamenilor în pericol. Aici el include: încălcări neintenționate ale drepturilor omului; violența unui grup social împotriva altuia (o minoritate versus altă

²⁸ Idem

²⁹ Ibidem

³⁰ Ibid.

minoritate, de pildă); violența și discriminarea femeilor; globalizarea, relațiile de tip centru-periferie, ce generează sărăcie; amenințări naturale de tipul HIV/SIDA, care pot fi accentuate de factori politici și sociali etc³¹.

O singură observație se mai poate face legat de această abordare a securității. Faptul că se ignoră aproape complet importanța suveranității statelor poate conduce la abuzuri ale unor state împotriva altora. Și aceasta întrucât poate permite ca unele state, care altfel pun mare preț pe suveranitatea națională la ele „acasă”, să intervină inclusiv militar în alte state. Pățania Irakului este ilustrativă pentru această problemă.

4. Identități în oglindă. Despre aplicarea teoriei constructivismului la realitatea identităților

Identitățile care stau la baza constituției diferitelor colectivități trebuie deci să facă față diferitelor amenințări. Ele trebuie să reziste acestor amenințări în ceea ce au ele esențial. Aceasta nu înseamnă că sunt permanente. Uniunea Sovietică s-a redefinit în trecut, transformându-se din stat comunist într-unul pseudocapitalist. Ca într-o oglindă însă, redefinirea ei a însemnat și redefinirea rivalului – Statele Unite.

Identitatea, se zice, se poate schimba. Odată cu ea și comportamentul. Așa s-ar fi întâmplat cu Uniunea Sovietică care, dorind să devină un membru respectat al scenei internaționale, a renunțat la statutul său de unic rival al Statelor Unite³². Statele Unite, la rândul lor, au fost nevoite, ca urmare a acestui fapt, să adopte o nouă identitate și un nou statut: cel de unică putere mondială. Dar lucrurile nu sunt niciodată atât de simple. *De ce ar fi renunțat URSS-ul atât de ușor la statutul său de mare putere și s-ar fi pus singură într-o postură de inferioritate față de rivala sa? Ce valori interne, ce credințe comune ar fi putut fi distruse astfel încât identitatea sa să se schimbe atât de radical? Sau poate altele sunt cauzele care au determinat prăbușirea acestui stat – unele obiective, cum sunt de pildă cele de natură economică?*

Avem apoi celălalt pol al discuției America (Statele Unite ale Americii). În ce măsură a contribuit ea prin acțiune directă la dobândirea statutului de singură superputere mondială? A fost, adică, pur și simplu o chestiune de asumare voluntară a unui astfel de statut? Putea ea să refuze acest statut, ținând cont de preponderența economică, militară și chiar culturală pe

³¹ Ibid.

³² Ideea a mai fost exprimată o dată și îi aparține lui Stephano Guzzini.

care o avea în 1990 (și încă o are, bineînțeles) și să-și asume o altă identitate? Sau poate tocmai faptul că avea acest tip de preponderență, în domeniile care abia au fost amintite, au făcut-o să fie ceea ce este: unica superputere a unei lumi unipolare?

Guzzini arăta, în lucrarea deja amintită, că Statele Unite subminează instituționalismul scenei internaționale nu din cauza „naturii anarhiei sau a hegemoniei Statelor Unite: aceasta este efectul unei practici sociale internaționale de tip particular. Și funcționează numai dacă ceilalți acceptă să joace acest joc”³³. Altfel spus, a accepta să „joci un joc” ca stat presupune să împărtășești cu ceilalți un sistem de credințe și reguli. Aceasta ar fi suficient pentru ca un stat care nu aderă la acest sistem să fie împiedicat să acționeze așa cum dorește. Cât adevăr conține această afirmație a dovedit-o însă criza irakiană, când Statele Unite au intervenit militar în Irak, subminând într-adevăr *instituționalismul*, în ciuda opoziției majorității statelor puternice ale lumii. Cum ar fi putut acestea din urmă, care împărtășesc măcar aparent valorile unui anumit tip de ordine instituțională, să împiedice acțiunea efectivă a Statelor Unite?

Identitatea, care reprezintă în cele din urmă un set de valori sau credințe, este, fără îndoială, extrem de importantă. Pentru indivizi sau pentru comunitățile mici ea este într-adevăr relevantă; poate reprezenta, fără probleme, obiectul de referință al securității. Interzicându-le membrilor unei comunități să-și vorbească limba, de pildă, condamni fără îndoială respectiva comunitate la moarte. Peste timp ea va deveni altceva. Pentru state, în special pentru cele mari, chestiunea nu mai pare însă la fel de simplă. Un stat este o entitate mult mai complexă decât o minoritate națională care se diferențiază de majoritate prin limbă sau prin religie, fiind astfel ușor de atacat în identitatea sa. Statele însă includ atât de multe identități încât este foarte greu de afirmat care și câte dintre aceste identități trebuie distruse pentru ca statul respectiv dispară în esența sa.

Se poate spune că, într-adevăr, atât identitatea URSS-ului cât și a Statelor Unite s-a schimbat după 1989. Doar că *această schimbare este un rezultat și nu o cauză a unor schimbări de structură*. Domeniul economic a avut, de pildă, o importanță fundamentală în transformarea identității puterii sovietice (a ideologiei sale organizatoare, în sensul pe care Buzan îl dă acestei sintagme). Prin aceasta însăși structura scenei internaționale s-a modificat dramatic, de la bipolaritate la unipolaritate. Abia după această modificare structurală Statele Unite au început să se comporte în conformitate cu statutul de unică superputere mondială. Constructiviștii au pierdut, cel puțin în acest punct, disputa lor cu neoinstituționaliștii.

³³ Stephano Guzzini, op.cit., p.17

A “relative” field: Security Studies. Identity and Security after 1990

The communist system collapsed was due to other causes than the military ones. The searching of this causes has generated a redefinition of security concept, its meaning broadening beyond the military senses. In this way has appeared the field of security studies. The most important promoters of this field are the Copenhagen School's fellows. Some essential concepts of this School, such as securitization, societal security or identity, have imposed to the public speech. However, the state remains the most meaningful subject for the Copenhagen School and for its fellows. At present, the security studies field is broadening: it includes so-called alternative concepts of security, where the human being is the most important subject or value.

Tags: security studies, Copenhagen School, securitization, identity, alternative concepts of security

PROMOVAREA ȘI RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI

Janina MICU

1.1. Discriminarea în România

Discriminare este o tratare inegală a indivizilor sau grupurilor în raport cu unele trăsături categorice cum ar fi apartenența etnică, rasială, religioasă sau de clasă.¹

Discriminarea este defintă prin lege ca fiind: orice deosebire, excludere, restricție sau preferință: pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă, infectarea HIV ori apartenență la o categorie defavorizată sau care are ca scop sau efect restrângerea ori înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale ori a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.²

*Formele discriminării*³

Discriminarea directă survine când o persoană beneficiază de un tratament mai puțin favorabil decât o altă persoană care a fost, sau ar putea fi într-o situație comparabilă, pe baza oricărui criteriu de discriminare prevăzut de legislația în vigoare.

Exemplu: refuzul de a angaja o persoană pentru că este în vârstă sau este condiționată de o anumită vârstă impusă de angajator.

Discriminarea indirectă este orice comportament activ sau pasiv, care prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat, supune unui tratament injust sau

¹ Zamfir C., Vlăsceanu L., (Coord). *Dicționarul de Sociologie*, București, Editura Babel, 1998.

² Ordonanța de Guvern nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare[1], aprobată prin legea 48/2002[2], modificată prin Ordonanța de Guvern nr.77/2003[3] și aprobată prin legea nr. 27/2004[4] .

³ Material redactat de CNCD *Fii atent!. Discriminarea nu e o glumă.*

degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de altele care se află în situații egale.

Exemplu: neimplicarea într-un caz de discriminare a unei persoane sau instituții, deși aveau calitatea/ obligația, în scopul preântâmpinării faptei de discriminare.

Discriminarea multiplă survine atunci când o persoană sau un grup de persoane sunt tratate diferentiat, într-o situație egală pe baza a două sau mai multe criterii de discriminare.

Exemplu: refuzul din partea unui doctor de a trata o persoană de etnie și de orientare sexuală diferită.

Hărțuirea este orice comportament care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv, pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut ori azilant sau orice alt criteriu.

Exemplu: adresarea de către un angajator a unor cuvinte jignitoare față de un angajat de sex opus.

Victimizarea este orice comportament, venit ca o reacție la o plângere sau o acțiune în instanță sau la instituții competente, cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării.

Exemplu: Concedierea unui angajat ca urmare a plângerii acestuia față de faptele discriminatorii ale angajatorului.

Dispoziția de a discrimina (ordinul de a discrimina) este considerat a fi tot o formă de discriminare și se înțelege ca fiind un ordin primit de o persoană sau un grup de persoane de la altă persoană sau grup de persoane pentru a discrimina.

Exemplu: Patronul unei discotecii ordonă angajaților să nu permită accesul în incintă persoanelor de etnie romă.

Eliminarea formelor de discriminare

Pentru eliminarea formelor de discriminării este necesar :

- a) să prevenim faptele de discriminare prin instituirea unor măsuri speciale, inclusiv a unor acțiuni afirmative, în vederea protecției persoanelor defavorizate care nu se bucură de egalitatea șanselor;
- b) mediere prin soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor apărute în urma săvârșirii unor acte/fapte de discriminare;
- c) sancționarea comportamentului discriminatoriu prevăzut în dispozițiile legii

Important este atunci când vă confrunțați cu un comportament discriminatoriu să luați atitudine, sesizând în scris la instituția publică care se ocupă de acest demers, respectiv: Consiliul Național de Combatere a Discriminării (CNCD).

Modul de completare a unei petiții/sesizări

În prezent nu există un formular tip în ceea ce privește plângerea, necesar a fi completat de victima discriminării.

Urmărind documentele redactate de specialiștii din CNCD în domeniul discriminării s-a ajuns la concluzia că petiția trebuie să conțină următoarele date obligatorii:

Datele de identificare: numele și prenumele, data nașterii, cetățenia, adresa și datele de contact: e-mailul și numărul de telefon.

Conținutul plângerii trebuie să conțină foarte detaliat faptele discriminatorii aducând cât mai multe argumente în favoarea dvs. pentru demonstrarea faptelor de discriminare. De asemenea, petiția trebuie să conțină împrejurările în care s-a petrecut fapta, ora, data și martorii care au asistat la aceasta.

Datele de identificare ale persoanei pe care o acuzați de discriminare: numele și prenumele, adresa, eventual și telefonul necesar audierii acestuia de către Colegiul Director al CNCD.

Din cursurile efectuate în domeniul discriminării am reținut următorul aspect: dacă există mai mulți petenți se va întocmi o singură petiție, în cazul în care aceasta va fi semnată de fiecare petent.

Este bine să nu omiteți să anexați la petiția dumneavoastră orice document pe care doriți să îl supuneți Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării drept mijloc de probă. În cazul în care aceste documente constau în hotărâri judecătorești, trimiteți și motivarea acestora, nu numai dispozitivul lor.

Important de reținut este faptul că din experiența ong-urilor active române am înțeles că o dovadă a discriminării se poate face prin orice mijloc de probă, inclusiv înregistrări audio și video.

Sancțiunile faptelor discriminatorii

Faptele de discriminare se sancționează contravențional:

- cu amendă de la 400 de lei la 4000 de lei dacă discriminarea vizează o persoană fizică:

- cu amendă de la 600 de lei la 8000 dacă discriminarea vizează mai multe persoane.

Remedii

Ordonanța de Guvern 27/2004 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare prevede că există în toate cazurile de discriminare situația în care persoanele discriminate au dreptul să pretindă despăgubiri proporțional cu prejudiciul suferit, precum și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare, potrivit dreptului comun.

Deasemenea este important de reținut că cererea de despăgubire este scutită de taxă judiciară de timbru iar la cerere, instanța poate dispune retragerea, de către autoritățile emitente, a autorizației de funcționare a persoanelor juridice care, printr-o acțiune discriminatorie, cauzează un prejudiciu semnificativ sau care, deși cauzează un prejudiciu redus, încalcă în mod repetat prevederile prezentei ordonanțe.

Concluzii

Lipsa de încredere în instituțiile statului a determinat de multe ori ca victimele aparținând minorității romilor să nu depună plângeri privind încălcarea drepturilor lor.

Cele mai multe materiale informative în domeniul discriminării au fost cu privire la faptul că în anumite situații rromii au fost discriminați în locuri publice în fața instanțelor de judecată. Însă trebuie menționat faptul că și faptele de discriminare a romilor sunt foarte frecvente în mediul educațional, în domeniul sanitar, chiar dacă nu sunt depuse plângeri, ele sunt raportate verbal specialiștilor din ong-urile române.

Există o serie de publicații privind aspecte ale discriminării manifestate împotriva romilor, inițiativa fiind a punctului de contact pentru romi și Sinti din cadrul OSCE menită să contribuie la prevenirea și combaterea discriminării față de rromii în statele membre OSCE.

Mai mult, există publicații ale organizației Romani Criss în domeniul discriminării: „Ghidul pentru monitori locali de drepturile omului”, efectuat pentru protecția împotriva încălcării drepturilor omului, broșuri, rapoarte și cercetări în domeniu cu rol informativ despre drepturile omului.

2. Mecanisme Internaționale de Prevenire și Combatere a Discriminării

Mecanisme non-juridice de prevenire și combatere a discriminării:

- Inaltul Comisar pentru Minoritati Nationale ale OSCE
- Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei
- Comisarul pentru Drepturile Omului al Națiunilor Unite
- Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței
- Comisia Drepturilor Omului a Națiunilor Unite.

Mecanisme juridice de prevenire și combatere a discriminării:

- Curtea Europeană a Drepturilor Omului
- Comitetul pentru eliminarea Discriminării Rasiale.

2.1. Mecanisme de monitorizare a drepturilor omului

Mecanisme de monitorizare a drepturilor omului în cadrul: ONU, Consiliul Europei, OSCE și Uniunea Europeană, care au în subordine următoarele comitete:

În cadrul ONU:

- Comitetul pentru Drepturile Omului (HRC)
- Comitetul pentru Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare Rasială (CERD)
- Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale (CESCR)
- Comitetul Împotriva Torturii
- Comitetul pentru Drepturile Copilului (CRC)
- Comitetul pentru Eliminarea Discriminării față de Femei (CEDAW)
- alte mecanisme: raportori speciali, Comisia pentru Drepturile Omului, Subcomisia pentru Minorități Naționale, Înaltul Comisar ONU pentru Drepturile Omului

În cadrul Consiliul Europei:

- Curtea Europeană a Drepturilor Omului
- Comitetul pentru Prevenirea Torturii
- Comitetul Consultativ privind monitorizarea implementării Convenției Cadru pentru minorități
- Comitetul European privind Rasismul și Intoleranța – ECRI

- Înaltul Comisar pentru Drepturile Omului
- Carta Socială Europeană

În cadrul OSCE:

- Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale
- Întalnirile anuale privind implementarea dimensiunii umane

În cadrul UE:

- Curtea Europeană de Justiție
- Parlamentul European – comitetele pentru politica externă și drepturile omului
- viitorul Ombudsman

3. Câteva drepturi fundamentale ale omului

Dreptul la egalitate prevede: drepturile univesale și fundamentale ale omului, dreptul la tratament și protecție egală a legii, obligația statului de a nu trata diferențiat persoane în situații similare și de a nu trata egal persoane în situații diferite, cu excepția prezenței unei justificări obiective și rezonabile, obligația statului de a asigura măsuri de remediere efective în cazul discriminării, inclusiv de reparare a daunelor cauzate de discriminare.

În cadrul OSCE, drepturile omului sunt prezentate în următoarele documente:

Declarația Universală a Drepturilor Omului:

Convenția Internațională pentru Drepturile Civile și Politice

Convenția Internațională pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale

Convenția Internațională pentru Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare Rasială

Convenția pentru Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare față de Femei (1979)

Convenția împotriva Torturii și altor Tratamente Inumane sau degradante (1984)

Convenția pentru Drepturile Copilului (1989).

Dreptul de a nu fi supus discriminării

În cadrul Consiliului European, drepturile omului sunt prezentate în următoarele documente:

Convenția Europeană pentru Drepturile și Libertățile Fundamentale (1950):

Art. 14 și jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului (CEDO)

Convenția Europeană (1950)

În cadrul UE, drepturile omului sunt prezentate în următoarele documente:

Art. 13, Tratatul UE: Consiliul de Miniștri UE poate lua măsuri de combatere a discriminării bazate pe sex, rasă sau origine etnică, religie sau credință, handicap, vârstă sau orientare sexuală.

Dreptul de a nu fi supus discriminării rasiale/etnice:

1. Drept univesal fundamental
2. Dreptul la tratament și protecție egală a legii
3. Obligația statului de a nu trata diferențiat persoane în situații similare și de a nu trata egal persoane în situații diferite pe criterii de rasă, etnie sau religie
4. Obligația statului de a asigura măsuri de remediere efective în cazul discriminării, inclusiv de reparare a daunelor cauzate de discriminare

SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ A CULTELOR DUPĂ 1918

Cristian Gojinescu

Desăvârșirea statului unitar român ale cărui frontiere au fost trasate de Conferința de Pace de la Paris din 1919 se traduce prin revenirea Basarabiei (27 martie 1918), Bucovinei (28 noiembrie 1918) și Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului (1 decembrie 1918) la patria mamă. România Mare și-a dublat teritoriul (de la 130.177 km pătrați în 1913, la 295.049 km pătrați în 1920)¹, ca și populația sa (de la 7.160.000 locuitori în 1912, la circa 15.541.000 în 1920)².

Dintr-un stat național relativ omogen (în 1912 minoritățile nu reprezentau decât 8 %, iar din punct de vedere religios ortodocșii reprezentau 91,5 % din locuitorii Vechiului Regat)³, România devine după 1918 un stat cu naționalități multiple și religii diverse în care românii constituiau elementul majoritar (majoritari erau ortodocșii).

Potrivit recensământului din 1899, în *Vechiul Regat* erau atestați 5.912.520 locuitori din care 5.451.787 ortodocși (91,5 %), 266.652 mozaici (4,5 %), 149.667 catolici (2,5 %), 44.732 mahomedani (0,7 %), 22.749 protestanți (0,4 %), 15.094 lipoveni (0,3 %), 5.787 armeano-gregorieni (0,1 %) și 222 locuitori reprezentând alte religii⁴. Majoritatea locuitorilor țării o formau ortodocșii.

Pentru *Bucovina*, populația după confesiuni era următoarea⁵ :

Anul	1880	1890	1900	1910
Ortodocși	404450	450773	500262	547603
Armeano-gregorieni	686	546	381	341
Greco-catolici	17589	19810	23388	26182
Romano-catolici; Armeano-catolici;	64450	73138	87105	99236

¹ Andre Tibal, **La Roumanie**, Rieder, Paris, 1931, pag. 116

² Nu dispunem de o statistică riguroasă a populației din acea perioadă. În 1922, populația României era de 16.500.000 locuitori, după **Buletinul statistic al României** (ianuarie - februarie 1924, pag. 32)

³ Recensământul general al populației României din Decembrie 1899, București 1901

⁴ Ibidem

⁵ Mitteilungen des statistischen landesamtes des herzogtums Bucowina, ... an. I, nr. 47, 16 mai 1919, pag. 2

Catolici de rit vechi.				
Evanghelici luterani	14247	16344	19273	20515
Mozaici	67418	82717	96150	102919
Lipoveni	2801	3213	3544	3232
Alte confesiuni	30	50	92	70
Total	571671	646591	730195	800098

În *Transilvania*, potrivit recensământului oficial din 1910, din populația totală evaluată la 5.645.374 locuitori, situația religioasă se prezintă astfel: 1.761.458 erau ortodocși, 1.293.021 greco-catolici, 822.090 reformați (calvini), 283.313 evanghelici (luterani), 204.479 mozaici, 65.107 unitarieni, 37.829 bapțiști, 2.006 armeano-catolici, 181 armeano-gregorienii⁶.

După statistica prezentată de *Consistoriul Mitropoliei Ortodoxe Române Congresului Național Bisericesc* din 1912, în *Transilvania* erau înregistrați 1.878.320 ortodocși, organizați în patru dieceze cu 62 protopopiate, 2.765 parohii cu 2.007 preoți, iar greco-catolicii erau estimați la 1.253.414, fiind organizați în patru dieceze, 1.525 parohii matere și 1.830 filii cu 1.831 preoți⁷.

Potrivit *Annuario Ecclesiastico*, în Vechiul Regat existau în anul 1913, 192.600 romano-catolici, din care 120.000 în arhieceza București și 72.600 în dieceza Iași⁸.

Din momentul formării României Mari nu avem la dispoziție recensăminte riguroase privind confesiunile religioase ale noilor provincii. O estimare privind anul 1920 o datorăm lui **Andre Manstellan**, autorul lucrării consacrate României *La question du minorites en Roumanie*, care ne oferă următoarele date: la o populație de 15.989.580 locuitori existau 11.980.000 ortodocși (74,9 %), 1.907.200 greco-catolici (7,5 %), 1.015.000 romano-catolici (6,3 %), 560.000 calvini (3,5 %), 205.100 luterani (1,2 %), 46.500 unitarieni (0,2 %), 7.800 armeano-gregorienii, 980 armeano-catolici, 55.000 bapțiști (0,3 %), 700.000 mozaici (4,3 %), 162.000 mahomedani (1,01 %), 41.000 lipoveni (0,2 %), alte religii 9.000⁹.

O statistică privind Ardealul și Banatul aparținând lui **Nicolae Istrate** în lucrarea "Ardealul și Banatul în lumina cifrelor" în lucrarea *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918-1928*, prezenta excedentul nașterilor și căsătoriilor după confesiune în perioada 1920-1927 precum și o situație privind numărul elevilor înscriși în anul școlar 1926-1927, din punct de vedere confesional¹⁰.

⁶ Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală*, București 1928, pag. 507

⁷ Protocolul Congresului Național Bisericesc întrunit la Sibiu la 1/14 octombrie 1912, pag. 104

⁸ *Annuario Ecclesiastico*, Anno XVI, Roma, 1813, pag. 89

⁹ Andre Manstellan, *La question du minorites en Roumanie*, Paris, 1922, pag. 71

¹⁰ Nicolae Istrate, "Ardealul și Banatul în lumina cifrelor în Transilvia"

Maramureșul și Crișana 1918 - 1928, vol I, București, 1929, pag. 677 - 689

Anii	Numărul născuților vii, după confesiune					
	Ortodocși	Greco-catolici	Romano-catolici	Protestanți (evangheliști, luterani, etc)	Mozaici	Alte confesiuni
1920	55393	42391	29096	31500	4664	377
1921	58352	48408	29636	33528	4902	390
1922	58283	49319	28851	30180	5088	274
1923	54585	46308	26669	30876	4849	338
1924	56891	47496	26509	30129	5304	322
1925	53149	46649	25353	28121	4460	440
1926	55383	45714	24924	28108	4431	318
1927	52734	44836	24107	26990	4258	402

Anii	Numărul căsătoriilor, după confesiune					
	Ortodocși	Greco-catolici	Romano-catolici	Protestanți (evangheliști, luterani, etc)	Mozaici	Alte confesiuni
1920	48348	34292	25234	26870	4503	349
1921	45957	32678	18508	21675	3468	318
1922	40207	27005	17206	18047	3096	1362
1923	36555	24928	16167	17853	2868	115
1924	36197	24870	16285	13368	3031	143
1925	36122	26191	17306	18574	2884	133
1926	39488	26583	17280	18919	2952	104
1927	36933	24402	16459	17985	2918	91

Din primele două tabele se observă faptul că în Ardeal și Banat se înregistrează o scădere atât a numărului de nașteri cât și a numărului de căsătorii la ortodocși (în 1927 comparativ cu 1920). O astfel de scădere se constată și la romano-catolici, protestanți și mozaici, iar ceea ce privește pe greco-catolici, se observă o scădere a numărului de căsătorii, dar în ceea ce privește numărul de nașteri se constată o sensibilă creștere.

Urmând structura bugetului după anul 1926, alocat subvenționării cultelor de către statul român, constatăm că la acea dată existau 12.000.000 ortodocși, 1.386.000 greco-catolici (uniți),

1.430.000 romano-catolici, 776.000 protestanți (reformați), 388.000 evanghelici-luterani, 60.000 unitarieni, 153.000 mahomedani, 270.000 mozaici¹¹.

O altă statistică a cultelor ne oferă *Enciclopedia Română Minerva*, care prezintă o altă situație a cultelor. De aici reiese că existau în anul 1927 12.603.000 ortodocși, 1.865.000 greco-catolici, 1.461.500 catolici, 1.007.000 mozaici, 181.500 mahomedani, 106.000 unitarieni, 70.000 calvini și 106.000 aparținând diferitelor secte¹².

O altă estimare o datorăm lui **Vasile Ispir** (profesor de sectologie la Facultatea de Teologie din București), autorul lucrării *Sectele religioase din România*, care ne oferă următoarele date pentru anul 1927: la o populație de 17.000.000 de locuitori 12.000.000 erau ortodocși (70,5 %), 1.300.000 greco-catolici (7,7 %), 1.250.000 romano-catolici (7,3 %), 900.000 mozaici (5,8 %), 700.000 calvini reformați (4,1 %), 310.000 luterani evangheliști (2,1 %), 75.000 unitarieni (0,4 %), 250.000 mahomedani (1,4 %), 150.000 de sectanți (1,25 %)¹³.

Recensământul general al populației din 29 decembrie 1930 a constituit o importantă realizare în istoria României, pentru că a fost realizat la teritoriul României Mari, cuprinzând populația din toate provinciile românești, fiind un recensământ complex realizat după cele mai moderne metodologii. Acest recensământ avea la bază trei caracteristici foarte importante ale populației și anume: neamul (naționalitatea), religia și limba maternă. Toate aceste date au fost publicate pe sate, plase, orașe, județe și provincii. Astfel, acest recensământ oferă date precise asupra evantaiului de religii și culte: 72,6 % din populație erau ortodocși, majoritatea români, ruși, ruteno-ucraineni și bulgari. Greco-catolicii (fracțiune alcătuită din români, bulgari, ucraineni) reprezentau 7,9 % din locuitorii României, urmați de romano-catolici (6,8 %, din șvabi, unguri, secui, germani, bulgari, francezi), mozaici (4,2 %), reformații-calvini (3,9 % în majoritate unguri), evanghelici-luterani (2,2 % sași și o parte din șvabi), mahomedani (1,0 % turci și tătari), unitarieni (0,4 % mai ales unguri), bapțiști (0,3 % unguri, germani și câțiva români), lipoveni 0,3 %, armeano-gregorienii (0,1 %), armeano-catolici (sub 0,1 %), adventiști (unguri, germani și români, mai puțin de 0,1 %) și alte religii și secte mai mici (sub 0,1 %)¹⁴.

Majoritatea locuitorilor României la 1930, din punct de vedere religios, o formau ortodocșii care reprezentau 72,6 % din populația țării (proporția cea mai mare fiind în Oltenia de 99%, urmată de Muntenia 94,8 %, Moldova 88,2 %, iar cel mai mic procentaj de ortodocși îl reprezintă Transilvania de numai 27,8 %). După ortodocși urmau, în ordinea importanței numerice, locuitorii greco-catolici - 7,9 % (majoritatea se găseau în Transilvania - 31,1 % și

¹¹ Vasile Goldiș, **Subvenționarea Cultelor în Statul Român**, Arad, 1927, pag. 30 - 32. În anul 1926 erau subvenționați numai 270000 de mozaici din Transilvania

¹² Minerva. Enciclopedia Română, Cluj 1930, pag. 331

¹³ Vasile Gh. Ispir, **Sectele religioase din România**, Arad, 1928, pag. 10 - 11

¹⁴ **Recensământul General al populației României din 29 Decembrie 1930**, vol.II: *Neam, limbă maternă, religie*, București, 1938; "Populația României", în **Enciclopedia Română**, vol. II, București, 1967, pag. 149 - 150

Crișana-Maramureș 25,2 %, foarte puțini erau în Oltenia, Dobrogea și Basarabia). Pe locul trei se aflau romano-catolicii cu un procentaj de 6,8 % (cei mai mulți se găsesc în Banat - 34,2 %, Crișana-Maramureș - 15,3 %, Transilvania - 12,8 %, Bucovina - 11,5 %, puțini erau în Oltenia - 0,4 %). Următorul loc îl ocupau mozaicii reprezentând 4,2 % din populația României (foarte mulți erau în Bucovina - 10,9 %, Basarabia - 7,2 %, Crișana-Maramureș - 7,0 %, Moldova - 6,7 %, foarte puțini în Oltenia - 0,2 %). După care urmau reformații (calvinii), cu un procent de 3,9 % din totalul populației (majoritatea fiind concentrați în Transilvania - 15,5 % și Crișana-Maramureș - 12,8 %, o altă parte în Banat - 2,2 %, Muntenia - 0,3 %, Dobrogea - 0,1 %); evanghelicii-luterani cu un procent total de 2,2 % (Transilvania - 7,6 %, Basarabia - 2,4 %, Banat - 1,5%, Crișana-Maramureș - 1,1 %, Dobrogea - 0,9 %, Muntenia - 0,4 %); mahomedanii cu un procentaj total de 1,0 % (locuiau în majoritate în Dobrogea); unitarieni reprezentând 0,4 % din populația țării (majoritatea fiind în Transilvania, mic procent în Muntenia, Crișana-Maramureș, Banat, Moldova); bapțiștii și lipovenii, având fiecare câte un procent de 0,3 % din populația României (bapțiștii fiind răspândiți în Crișana-Maramureș - 1,5 %, Basarabia - 0,7 %, Banat - 0,7 %, Transilvania - 0,3 %, Bucovina - 0,1 %; iar lipovenii fiind repartizați în Dobrogea - 2,2 %, Basarabia - 1,1 %, Bucovina - 0,4%, fiind absenți în Transilvania și având un singur reprezentant în Oltenia, trei în Crișana-Maramureș, opt în Banat). Armeano-gregorienii cu un procent de sub 0,1 %, erau prezenți în mare parte în Dobrogea, Muntenia și Basarabia, iar armeano-catolicii având același procentaj în Transilvania, Bucovina, Basarabia (nu existau în Transilvania și aveau patru reprezentanți în Crișana-Maramureș și în Oltenia 12 armeano-gregorienii. Adventiștii aveau un procent de sub 0,1 % și erau concentrați în Muntenia, Crișana-Maramureș, Bucovina)¹⁵.

Potrivit recensământului din 1930 populația de religie mozaică locuia în ordine descrescătoare în Basarabia (206.958 din totalul populației), în Moldova (162.268), Crișana-Maramureș (97.287), Muntenia (94.216), Bucovina (93.101), Transilvania (81.503). Cu toate acestea procentajul mozaicilor în raport cu populația generală a diferitelor provincii nu era aceeași: 10,9 % în Bucovina, 7,2 % în Basarabia, 7,0 % în Crișana-Maramureș, 6,7 % în Moldova, 2,5 % în Transilvania, 2,3 % în Muntenia, 1,5 % în Banat, 0,5 % în Dobrogea, 0,2 % în Oltenia, iar 4,2 % în întreaga Românie¹⁶.

În România mozaicii erau o prezență importantă în mediul urban. Reprezentând o concentrare depășită doar de ortodocși care alcătuiau 60,9 % din populația urbană, mozaicii

¹⁵ Ibidem

¹⁶ I. Leiba, Centrala Evreilor din România. Activitatea cultului mozaic, 1998, pp. 139 - 140

alcătuiau 14,3 % din aceeași populație. Totuși doar 1,6 % dintre mozaicii locuiau în mediul rural, față de 75,6 % dintre ortodocși¹⁷.

Totodată constatăm că mozaicii din Regat au asimilat perfect limba română, care a devenit limba lor maternă în proporție de 50,1 % (idișul nereprezentând decât 49,9 %), în Dobrogea 55 %, în Muntenia 79 % și în Oltenia 82,9 %¹⁸. Aceste procente ridicate din sudul României se datorează într-o anumită măsură prezenței comunităților de rit sefard a căror limbă maternă nu era idișul ci limba română (pentru majoritatea) sau iudeo-spaniola.

În anul 1930, comunitatea sefardă din București număra 928 de familii (4.000 de locuitori), reprezentând doar 5,3 % din populația evreiască a Capitalei (76.000); numărul general al evreilor de rit sefard din România fiind estimat pe atunci la 10.000, neexistând o statistică exactă¹⁹. O estimare privind repartitia evreilor de rit sefard evidențiază principalele localități în care era concentrată populația sefardă în anul 1925: Turnu Severin (500), Silistra (376), Bazargic (204), Calafat (150), Alexandria (129), Balcic (62); în anul 1930: Craiova (700), Giurgiu (120), Roșiori de Vede (53); în anul 1940: București (6.000), Constanța (377), Timișoara (108), Ploiești (100), Călărași (71)²⁰.

Luând în considerare criteriul repartitiei populației după religie, în anul 1930, în mediile urbane și rurale, constatăm următoarele:

Religia	Nr. de locuitori	Procent (%)		
		România	Urban	Rural
Ortodoxă	13108227	72,6	60,9	75,6
Greco-catolică	1427391	7,9	4,6	8,7
Romano-catolică	1234151	6,8	10,4	5,9
Reformată (calvină)	710706	3,9	4,9	3,7
Evanghelică (luterană)	398759	2,2	2,6	2,1
Unitariană	69257	0,4	0,3	0,4
Armeano-gregoriană	10005	*	0,3	*
Armeano-catolică	1440	*	*	*
Lipoveană	37288	0,3	0,3	0,3
Baptistă	60562	0,3	0,1	0,4

¹⁷ Recensământul General al populației României din 29 Decembrie 1930, vol.II: *Neam, limbă maternă, religie*, București, 1938

¹⁸ Breviaire Statistique, pag. 29 - 30

¹⁹ I. Leiba, Centrala Evreilor din România. Activitatea cultului mozaic, 1918 - 1940, București, 1944, pag. 139 - 140

²⁰ Ibidem

Adventistă	16162	*	*	*
Mozaică	756930	4,2	14,3	1,6
Mahomedană	185486	1,0	1,0	1,0
Alte religii și secte	7434	*	*	*
Fără religie	6604	*	*	*
Religie nedeclarată	6686	*	*	*
* - sub 0,1 %				

Reiese din acest tabel faptul că ortodocșii constituiau 72,6 % din populație, dar nu reprezentau decât 60,9 % din totalul locuitorilor orașelor, proporția lor la sate fiind de 75,6%. Greco-catolicii, unitarienii, bapțiștii predominau în mediul rural, iar mozaicii, romano-catolicii, reformații (calvinii), evangheliștii (luteranii), armeano-gregorienii în mediul urban. Se constată de asemeni o distribuție uniformă a mahomedanilor și lipovenilor, atât în mediul urban cât și în mediul rural²¹. Totodată, rezultă din acest tabel că mozaicii erau reprezentați într-un procent mult mai mare în mediul urban (14,3 %), decât în cel rural.

În ceea ce privește proporția populației României și excedentul nașterilor, din punct de vedere religios, raportat la anul 1934, se observă următoarea situație:

Religia	Proporția populației	Excedentul nașterilor
Ortodoxă	72,6	183946
Greco-catolică	7,9	15923
Romano-catolică	6,8	7355
Reformată (calvină)	3,9	4712
Evanghelică (luterană)	2,2	2956
Unitariană	0,4	372
Mozaică	4,2	1582
Musulmană	1,0	2769
Total		219615

Din acest tabel rezultă că musulmanii care reprezentau 1 % din proporția populației, aveau un excedent de nașteri de 2.769, în timp ce unitarienii, care reprezentau 0,4 % din populație, nu aveau decât un foarte mic excedent de nașteri 372. Mozaicii, care reprezentau 4,2 % din populație, nu aveau decât un excedent de 1.582, de trei ori mai puțin decât reformații care

²¹ Recensământul General al populației României din 29 Decembrie 1930, *Religie*, București, 1938

reprezentau 3,9 % din populație. Un mare excedent de nașteri îl aveau atât ortodocșii (la o proporție de 72,6 % din populație, aveau un excedent de nașteri de 183.946), cât și greco-catolicii (reprezentând 7,9 % din populație, aveau un excedent de nașteri de 15.923)²².

Analiza situației demografice a confesiunilor din România, în perioada interbelică, evidențiază că marea majoritate a populației era de religie ortodoxă. Ortodocșii dețineau în 1930 majoritatea absolută (72,6 %) în aproape toate provinciile (cu excepția Transilvaniei, unde majoritatea relativă a populației era greco-catolică). Următorul loc era ocupat de ceilalți reprezentanți ai bisericii naționale - greco-catolicii cu un procent de 7,9 %. După greco-catolici, în ordinea importanței numerice, urmau romano-catolicii care constituiau un procent de 7,9 % raportat la totalul populației; apoi mozaicii cu un procent de 4,2 % (predominanți în Bucovina, Basarabia, Crișana-Maramureș, Moldova, concentrați în mediul urban), reformații (calvinii) cu 3,9 % (predominanți în Transilvania), evanghelicii-luterani cu 2,2 % (preponderenți în Transilvania), mahomedanii cu 1,1 % (mai ales în Dobrogea); unitarienii cu 0,4 %, lipovenii și baptiștii cu câte 0,3 % fiecare și celelalte confesiuni (armeanogregorienii, armeanocatolicii, adventiștii) cu un procentaj sub 0,1 %.

²² Carol Iancu, *Evreii din România. De la emancipare la marginalizare, 1860-1938*, Editura Academiei Române, București, 2000, p. 59